

Dialog

als blikopener

Pilootprojecten Kunst in Opdracht

KATRIEN LAENEN [TEAM VLAAMS BOUWMEESTER]

Met de pilootprojecten 'Onzichtbare Zorg' creëerde Vlaams Bouwmeester Peter Swinnen in 2012 een nieuw beleidsinstrument dat ernaar streeft om via innovatieve projecten een direct verband te leggen tussen praktijk, onderzoek, beleidsuitvoering en regelgeving. Deze format werd daarna nog toegepast in andere beleidsdomeinen (o.a. 'Wonen' en 'Productief landschap'), waarbij telkens specifieke allianties worden aangegaan met relevante partners uit de betrokken beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid en lokale publieke opdrachtgevers.

Ook binnen het beleidsdomein cultuur werden pilootprojecten opgestart, met als focus kunst in opdracht en als baseline 'Meer dan object'. Hiervoor werd een samenwerking opgezet tussen de minister van Cultuur, het Team Vlaams Bouwmeester, het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media en het steunpunt Kunstenpunt. Dit initiatief leidde tot een intensief begeleidingstraject dat liep van januari 2014 tot juni 2015.

was dan ook weggelegd voor deskundigen. Om het algemeen kader te bepalen en de kwaliteit doorheen het proces te bewaken werd een stuurgroep samengesteld met de vertegenwoordigers van de drie partners, een coördinator (Leen Hammenecker) en twee externe deskundigen (kunstenaar Rudy Luijters en Jeroen Boomgaard, lector Kunst in de publieke ruimte aan de Gerrit Rietveldacademie te Amsterdam).

Ambitie en inzet van de pilootprojecten

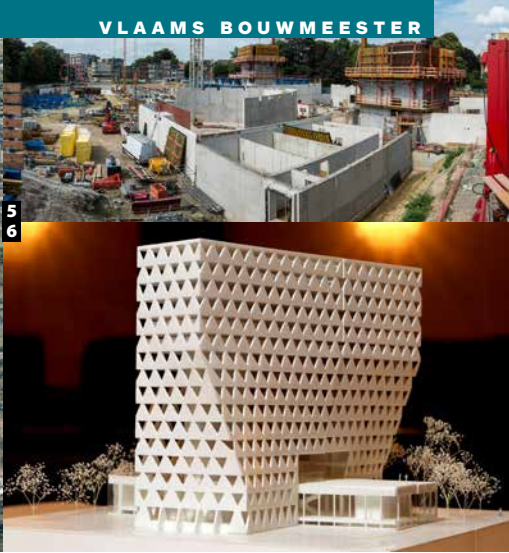
Het doel is om vijf grensverleggende kunstprojecten te realiseren in de publieke ruimte en zo bestaande praktijken, samenwerkingsverbanden en (wetgevende) kaders open te breken en te vernieuwen. Vanuit de vaststelling dat verschillende prioriteiten en verwachtingen leven bij de actoren die actief zijn bij kunst in opdracht en kunst in de publieke ruimte – de opdrachtgever, de kunstenaar, het publiek, het beleid – zet dit piloottraject in op het stimuleren en professionaliseren van de dialoog die in de aanloop naar de realisatie van een kunstwerk van essentieel belang is.

Zoals bij de andere pilootprojecten ligt de focus niet alleen op de realisatie van het project maar ook en vooral op het voorafgaand proces. De partners zijn ervan overtuigd dat het sensibiliseren van de opdrachtgevers in deze fase ruimte schept voor kunstenaars en zo de blik opent naar de diversiteit van de hedendaagse kunstpraktijk. Dit motiveert de expliciete aandacht in dit traject voor de praktijk van de professionele bemiddeling bij kunstopdrachten. Een belangrijke rol in deze pilootprojecten

Vijf uitdagende contexten voor vijf projecten

Uit de 22 opdrachtgevers die na een oproep een dossier indienen, selecteerde de stuurgroep er in mei 2014 vijf omwille van het potentieel van de context die ze aanbrachten. Ondertussen toonden ook zo'n 80 kunstenaars interesse om hun artistieke praktijk te toetsen aan de baseline 'meer dan object'. Ze werden opgenomen in een 'pool' die aan alle bemiddelaars werd voorgelegd bij de artistieke selectie.

Met de doelstellingen van de pilootprojecten in het achterhoofd herformuleerde de stuurgroep de geselecteerde projecten tot vijf uitdagende opdrachtsituaties die elk een thematisch label meekregen: Landschap, Monument, Meerjarenprogramma, Schaal en Openbaarheid & Collectie. Op basis hiervan werd een profiel opgesteld van deskundigen aan wie een visienota zou worden gevraagd voor elk van de vijf projecten. Deze visies gaven invulling aan het pilootkarakter van de respectievelijke projecten en reikten de basis aan voor de kunstenaarsselectie, zowel naar methode als naar artistieke keuze toe. De opdrachtgevers kozen uit deze visies de bemiddelaar door wie ze zich wilden laten begeleiden.

1 Plattegrond Ressegem 2 Tondeliersite Gent © Animations 3 Heilig Hart monument te Genk 4 Luchtfoto Aalst © AGIV
5 Werf Provinciehuis Antwerpen © Provincie Antwerpen 6 Maquette nieuw Provinciehuis Antwerpen / wedstrijdontwerp Xaveer De Geyter © Provincie Antwerpen

LANDSCHAP – Ressegem Ressegem, deelgemeente van Herzele, is een klein Oost-Vlaams dorp met een wel heel bijzondere dorpskern. Het centrum bestaat uit twee grote weiden waar zich in de middeleeuwen een mote en neerhof bevonden. De gemeente Herzele besliste recent, na jaren van getouwtrek over de invulling van deze open ruimte, op vraag van de inwoners dat deze ruimte open zou blijven. De bemiddelaar Nils van Beek maakte een grondige analyse van het landschap met referentie aan andere cultuurlandschappen. Hij verwachtte van de kunstenaars niet meteen een oplossing van het ruimtelijke probleem, maar hoopte wel dat hun denkwijze nieuwe zuurstof zou kunnen brengen waar de dialoog voorheen vastliep. Daarbij zette de vraag naar een nieuw gebruik voor de weiden de dialoog met de kunstenaars in gang. Nils Van Beek bereidde de kunstenaarsselectie voor en nodigde in naam van de gemeente de kunstenaars Birthe Leemeijer, David Helbich en Thomas Bellinck uit. Het onderzoek naar vormen van gemeenschappelijk gebruik voor de centrale weiden en collectief eigenaarschap vormen de opmaat voor een participatief traject dat een nieuwe gemeenschappelijke en duurzame actie beoogt, waarbij beleving en verbondenheid centraal staan. De kunstenaars besloten de opdracht situatie samen verder uit te diepen en tot voorwerp van hun artistiek voorstel te maken. Leemeijer en Helbich stellen voor de onvolledig bestemde ruimte geen fysieke vormgeving voor, maar een verkaveling van het terrein in evenveel kavels als er inwoners van Ressegem zijn, gecombineerd met een 'partituur' - een set van regels waarmee het terrein zal worden ingericht. Elke inwoner kan vervolgens zelf beslissen wat er met zijn kavel gebeurt binnen de aanwijzingen van die partituur. De (tijdelijk) herkavelde en vormgegeven ruimte wordt een metafoor voor radicale democratie.

MONUMENT - H. Hartmonument te Genk Zoals vele lokale besturen krijgt de stad Genk regelmatig vragen rond monumenten. Officieel is het beschermd H. Hartmonument het Genkse oorlogsmonument, maar oud-verzetsstrijders stelden het monument als vertegenwoordiging van alle oorlogsslachtoffers ter discussie. Om te anticiperen op toekomstige vragen rond dezelfde thematiek wil de stad Genk nu, in dialoog met de betrokken stakeholders, ruimte scheppen voor een hedendaagse artistieke transformatie

van het monument die breed gedragen wordt. Naast de visie van Koen Van Synghel, die een instrument ontwikkelt dat de stad houvast moet bieden bij het omgaan met monumenten, werd de vraag gesteld naar een artistieke aanpak om het 'herdenken' los te koppelen van het fysieke monument. Het kader voor de kunstopdracht werd uitgewerkt door Ronald Van de Sompel. Samen met de opdrachtgever kwam hij tot de keuze voor het kunstenaarsduo Ivo Provoost & Simona Denicolai. Hen werd gevraagd een participatief kunstproject te ontwikkelen. Zij besloten te vertrekken bij de aanvragen voor nieuwe monumenten zelf die de complexiteit van het sociale weefsel van de stad en haar collectieve belevenissen blootleggen. Dit zette hen op het spoor van de creatie van een reproduceerbaar monument. Met elk van de aanvragers (zowel individuen als verenigingen) wordt een 'gâteau' ontworpen. De taarten, die vervolgens worden gemaakt door de banketbakkers van Genk, worden verzameld in een catalogus en kunnen altijd nabesteld worden. Dit zorgt ervoor dat het project in de toekomst steeds weer kan worden gereactiveerd.

MEERJARENPROGRAMMA - Tondeliersite te Gent De voormalige industriële Gasmetersite, net ten noorden van het stadscentrum van Gent, wordt ontwikkeld tot woonomgeving. De private partner Tondelier Development en de stad Gent streven naar een verbinding van dit nieuw stadsdeel met de bestaande wijken Rabot en Blaisantvest. Bij de ontwikkeling van deze nieuwe wijk, die meer dan tien jaar in beslag zal nemen, wordt veel verwacht van de dynamiek en uitstraling van het openbaar domein. Bemiddelaar Danielle van Zuijlen ontwikkelde een visie waarin ze de opdrachtgevers een aanpak voorstelt die kunstenaars toelaat te zoeken naar zinvolle verbindingen als mede-ontwikkelaar van een 'lokale cultuur'. Vanuit een residentie voor meerdere kunstenaars en de hieruit ontwikkelde projecten, kan kunst een vrije bewegingsruimte krijgen waarin zich geleidelijk en voor een langere periode een 'platform' kan ontwikkelen. Met het platform wil van Zuijlen de drie buurten op een onafhankelijke manier artistiek onderzoeken en een langdurig engagement met de wijk aangaan. De voorstellen van de kunstenaars Filip Van Dingenen, Kelly Schacht, Stijn Van Dorpe, Petra Stavast en Lotte Geeven en-

ten zich op deze visie en organiseren zich rond een collectieve maatschappelijke missie voor de publieke ruimte, waardoor ze de kiem hopen te leggen voor een betekenisvolle aanwezigheid van kunst op deze plek, voor zijn nieuwe bewoners en hun bureaus in de omliggende wijken.

SCHAAL - Denderzone Aalst De stad Aalst zal de komende jaren heel wat stadsvernieuwingsprojecten ontwikkelen, waardoor het twee kilometer lange complexe gebied van de Dender en haar oevers binnen de stadsring een grondige transformatie zal ondergaan. Gelet op de schaal van deze zone en rekening houdend met de ambities van het stadsbestuur, zette Arno Van Roosmalen van het Nederlandse Stroom in op het smeden van een sterke alliantie tussen het team Cultuur en Evenementen en het team Planning en Stadsvernieuwing van de stad Aalst enerzijds en het opzetten van een geprivilegieerde samenwerking voor kunst in de publieke ruimte met de lokale artistieke partner Netwerk anderzijds. Samen zoeken ze naar synergie en buigen ze zich over de vraag hoe kunst op korte en lange termijn een rol kan spelen in de ontwikkeling van dit gedifferentieerde gebied van de Dender. Samen schetsten ze een artistiek-inhoudelijk kader voor de lange termijn en formuleerden ze een rol voor kunst als 'kwartiermaker'. Met aandacht voor het proces en de immateriële meerwaarde van kunst in de samenleving wordt van het geselecteerde kunstenaarscollectief Observatorium verwacht dat het als eerste artistieke stap de Denderzone mee 'bouwrijp' helpt maken voor toekomstige artistieke interventies.

OPENBAARHEID - Collectie Provincie Antwerpen Naar aanleiding van de bouw van een nieuw provinciehuis wil de provincie Antwerpen de gebaande paden van kunstopdrachten in de publieke ruimte verlaten om samen met een kunstenaar op een grensverleggende manier aan de slag te gaan rond de ontsluiting van haar kunstcollectie. De sterk wijzigende context van de provincies zorgde voor een herformulering van het kader van de opdracht. Met 'openbaarheid' als aanleiding voor een nieuwe kunstopdracht werd een voorstel verwacht dat door zijn artistieke benadering niet louter zou inspelen op de voor de hand liggende historische, ruimtelijke en materiële elementen van de provinciale collectie. Het voorstel moest ook een antwoord bieden op de vraag hoe de provincie

als publiek opdrachtgever haar kunstcollectie toch kan blijven verbinden met het openbaar domein in een situatie waarin die link diffuus en onduidelijk wordt. '(ON)begane grond', het voorstel van Sara Weyns dat ze in dialoog met kunstenaar-curator Nico Dockx verfijnde, gaat op ingenieuze wijze aan de slag met de volledige context: de fasering van de bouw van het nieuwe provinciehuis, de provinciale collectie zelf, de ontsluiting en bestemming ervan in de wijzigende context van de provincies. De jaarlijkse artistieke interventie gecureerd door Nico Dockx krijgt een tegenpool in periodieke publicaties gecureerd door onderzoeker-curator Pieter Vermeert. Het voorstel kent drie fases en begint in september 2015 met een erg tijdelijke tentoonstelling in de bouwput van het nieuwe provinciehuis.

Verruimen van de kennisopbouw

De vijf pilootprojecten worden gerealiseerd tegen eind 2017. De partners volgen ondertussen de vorderingen van de vijf trajecten op de voet. Omdat het de bedoeling is met deze pilootprojecten kennis op te bouwen en te delen met de betrokken actoren (zowel beleidsmakers en opdrachtgevers als kunstenaars en experts uit het kunstenveld), is een publicatie in voorbereiding met de reeds gezette stappen en leerpunten.

SYMPOSIUM KUNST IN OPDRACHT

Op vrijdag **11 december 2015** organiseren de partners in de KVS te Brussel een symposium over de vrij jonge beleidssector van **kunst in opdracht** en **kunst in de publieke ruimte**. De complexiteit van concrete opdrachtsituaties wordt aangegrepen om de maatschappelijke rol en culturele verantwoordelijkheid van de opdrachtgever uit te diepen, verschillende methodieken en rollen van bemiddelaars toe te lichten en de verbindende en bevragende mogelijkheden van de artistieke praktijk van kunstenaars te verhelderen. Als opmaat voor het ontwikkelen van een nieuw beleidskader voor kunst in opdracht wordt op het symposium de publicatie overhandigd aan de Vlaamse minister van Cultuur, Sven Gatz.